

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

"חותם של טיט"

הלכה

בדיקת חציצית לפני עטיפת חטלית

פרשת שלח תש"פ

שנה כ"ב - קובץ כ"ה [תשכ"ד]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת שלח

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

(מדת הטורח בבירור הספיקות)

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם" (ט"ו ל"ח).

הנה כלל גדול בידינו דאף במקום שלפי ההלכה הפסוקה יש להקל בספיקות כל שאפשר לברר מצווים אנו לברר ולא לסמוך לקולא בין אם מדובר בדין רוב, חזקה וספק ספיקא. וכך מצינו אף בדין ספק טומאה ברשות הרבים טהור.

ויש לעיין בהלכה זו בתרת:

א. האם הלכתא היא, או שמא אין בזה אלא מדת חסידות בלבד, דכיון שמן התורה יש להקל מהיכי תיתי לחייבו לברר, או שמא מ"מ כיון שאפשר לברר כך מצווים אנו, ולא ניתנה הלכה להקל אלא כשאי אפשר לברר.

ב. מה מדת הטורח הנדרשת לברר ספיקות אלה עד שנאמר שכולי האי אינו צריך לטרוח.

וכל עיקר הנחה זו דהיכא דאיכא דברורי מבררין מקורו בפסחים (ד' ע"א):

"בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק, המשכיר בית לחבירו בארבעה עשר, חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק, למאי נפקא מינה, לישיליה. דליתיה להאי דלשיליה, לאטרוחי להאי מאי".

הרי דפשיטא להו דאם אפשר לשאול ולברר ודאי אין לסמוך על מה דחזקתו בדוק.

וכתב הר"ן (פסחים א' ע"ב וחולין ג' ע"ב מדה"ר) שסוגיא זו היא המקור למה שכתבו הרי"ף (חולין שם) דלא סמכינן על רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם אלא כשאין השוחט בפנינו, כי אם הוא בפנינו צריך בדיקה.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

אך אפשר דאין זה אלא כאשר אין מירחא בבירור זה כגון לשאול את המשכיר כשהוא בפנינו.

א

בבדיקת הציצית לפני לבישת הטלית

"קודם שיברך, יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים, כדי שלא יברך לבטלה" (שו"ע סימן ח' סעיף ט').

הנה הלכה זו שצריך לעיין בציצית לפני לבישת הטלית כתבו הטור ומקורו בדברי הרא"ש סוף הל' ציצית, וז"ל:

"והחרד אל דבר ה' יבדוק הציצית קודם עטיפה כדי שלא יברך ברכה לבטלה".

אך בשו"ת הרא"ש (כלל ב' סי' ט') כתב דאין צריך לבדוק ציצית כשלו בשו דאוקמינן לה אחזקה, ולפיכך אין העולם נוהגין לבדוק. והבית יוסף הביא את דברי הרא"ש בתשובותיו וז"ל:

"ואף על פי שכתב בתשובה כלל ב' סימן ט' שהעולם לא נהגו לבדוק כל הציציות בכל שעה שמתעטף משום דמוקמינן להו בחזקת כשרות כתב רבינו כדבריו בפסקים שהחרד אל דבר ה' יש לו לבדוק".

והב"ח הבין מדברי הבית יוסף שיש סתירה בין הני תרי מקורות שבדברי הרא"ש, וכתב דאין כאן כל סתירה. דמעיקר הדין באמת אין צריך לבדוק, ואכן מנהג העולם שלא לבדוק, אך מ"מ מדת חסידות לבדוק. ולכאורה נראה שכך גם כוונת הבית יוסף, דו"ק בלשונו.

אמנם מלשון הטור והשו"ע נראה טפי שאין כאן מדת חסידות בעלמא, אלא הלכה פסוקה, דהלא כתב הטור "ויעיין הציצית קודם לכן שיהו שלימים שאם נתקלקל אחד מהם הוא ברכה לבטלה". וכן הוא לשון השו"ע. ולא כתבו שבעל נפש יחמיר כמ"ש בכמ"ק, הרי שהלכה זו פסוקה היא.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

והב"ח כתב בדביקה זו מעיקר הדין היא דכיון דחזקה זו הוי חזקה התלויה במעשה לא הוי חזקה גמורה, וכמבואר בבכורות (כ' ע"א) דרובא התלויה במעשה לא אזלינן בתרה, ומשום כך לא סמכינן ארוב בהמות מתעברות ויולדות תוך שנתן ופירשו רש"י ותוס' דכיון דתליא בהרבעה ע"י אדם הוי רובא דתליא במעשה.

והמגן אברהם (ס"ק י"א) דחה את דברי הב"ח דלאחר שהאדם עשה מה שעשה וקשר ציציות כשרות בכנפי כסותו שוב אין החזקה תלויה במעשה, ומה בין חזקת הציצית לחזקת הכשרות דמקוה שהיה בו מ' סאה, אף שהאדם מילא את המקוה ולא מלאכי השרת.

וגם המגן אברהם נקט דלא סמכינן אחזקה וצריך לבדוק מעיקר הדין, אך מטעם אחר, דכיון שדרך הציצית להתקלקל ולהתנתק אי אפשר לסמוך אחזקה, וכמבואר בהל' מקוואות (יו"ד ר"א סס"ה) דמקוה שחזקתה שמימיה מתמעטין אין טובלין בה אלא אם כן בדק ומצא שיש בה מ' סאה, עי"ש.

ויש לפקפק בדמיון זה, דשאני מקוה שמתמעט והולך מרגע לרגע ולפיכך אין בה חזקת כשרות, מושא"כ בציצית, אך מ"מ המגן אברהם כתב לדמות מילתא למילתא.

והט"ז (סק"ח) כתב דבאמת סמכינן אחזקה ומשום כן לא כתבו הרא"ש, הטור והשו"ע אלא שצריך לבדוק כדי שלא יברך ברכה לבטלה, ולא כתבו שצריך לבדוק כדי שלא יכשל בביטול מצות ציצית בלובשו ד' כנפות בלי ציצית דבאמת סמכינן אחזקה אלא שמשום חומרת ברכה לבטלה יש לבדוק את הציצית לפני לבישתן.

ושוב הקשה הט"ז ולמה אינו חייב לבדוק מעיקר הדין משום דכל דאיכא לברורי צריך לברר ולא סמכינן אחזקה, דהלא אף ברוב דעדיף מחזקה מצינו (יו"ד סי' א' ס"א) דאף דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם, מ"מ כששוחט בפנינו צריך לבדוק, דכל שאפשר לברר לא סומכים על רוב וק"ו שלא סמכו על חזקה.

וכתב לחלק בטוב טעם ודעת דשאני הא דרוב מצויין אצל שחיטה דיש בה מיעוט שאינם מצויים אצל שחיטה וכיון שכן צריך לברר, לא כן בחזקה דמעיקרא דכיון דמוקמינן אחזקה מהיכי תיתי לומר שצריך לברר, עי"ש.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

והט"ז כתב לפי דרכו דאם לובש הוא שנים או יותר טליתות די שיבדוק אחד מהם דשוב אינו ברכה לבטלה, ואין צריך לבדוק את כל הטליתות, דהלא כל החשש אינו אלא משום ברכה לבטלה.

והנה כתב בשו"ת בית יעקב (סימן פ"ד) דכל שאין לו ציצית אחרים אינו צריך לבדוק, ובשו"ע הרב (סימן ח' קו"א) תמה עליו דהלא מה ירוויח אם לא יבדוק, דממה נפשך אם ציציותיו כשרות למה לא יבדוק ואם ציציותיו פסולות הלא יברך ברכה לבטלה, ואכמ"ל.

ועוד חידוש מצינו בזה בשו"ת שיבת ציון לבנו הגדול של הנודע ביהודה (סימן ל') שכתב שלא אמרו שצריך לברר אלא כשיכול לברר ללא טירחא יתירה, אבל בטירחא גדולה אינו צריך לברר. ואף על פי שאין זו טירחא גדולה לעיין בציציות, אבל שיהיה האדם מעיין בציצית כל בוקר הוי ליה כטירחא יתירה שאינו מחוייב בה. ועיין שם (סימן כ"ט – ל') שהאריך מאוד ביסוד זה.

ב

ברוב מצויין אצל שחיטה

הנה מבואר בחולין (ג' ע"ב) דרוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם, ולפיכך השחיטה כשרה אף אם לא ידענו ולא בדקנו האם השוחט שחט כדין.

וכתב שם הרמב"ן דקבלה בידינו מן הגאונים שאם השוחט בפנינו צריך לבדוקו, ואם קבלה היא נקבלנה בסבר פנים יפות, עי"ש.

הרי לן שוב הלכה זו דבמקום שאפשר לברר לא סמכינן ארובא.

ונחלקו הרשב"א והרא"ה אם זה מעיקר הדין או מדת חסידות בלבד. בתורת הבית (בית א' שער א') כתב שהלכה זו מעיקר הדין הוא, והרא"ה בבדק הבית חלק עליו וכתב דאין זה אלא מדת חסידות. והרשב"א במשמרת הבית (ז' ע"ב) כתב:

"והאמת כי הגאונים דברי חסידות אמרו ולא על הצד שחשב הוא אלא חסידות שכל ישראל ראוין לאותו חסידות ומחוייבין בו, שכל שהשוחט לפנינו ולא נודע אם

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

מומחה או לאו צריך לחוש, שלא נהיה כמעלימין עין מן האיסור כיון שאנו יכולים לעמוד על בירורו".

ודבריו חידוש, שיש מדת חסידות שהכל חייבין בה, דכי איך נהיה כמעלימין עין מן האיסור.

ולפי יסוד זה יש ליישב מה שהערנו לעיל (אות א') דמדברי הבית יוסף משמע שהעיון בציצית לפי לבישתן הוי מדת חסידות בלבד, וכן הוא במקור ההלכה ברא"ש ש"החרד אל דבר ה' יבדוק הציצית", אך מלשון הטור והשו"ע משמע דהוי הלכה גמורה, ולפי זה נחא, דאכן הוי מדת חסידות, אך הכל חייבין בזה להיות חרדים על דבר ה', דאם לא כן מעלימין עין מחשש איסור, ודו"ק בזה.

ובשו"ע יו"ד (סימן א' ס"א) נפסק דאם השוחט בפנינו צריך לבדוק, אבל אם אינו בפנינו אין צריך לברר וסמכין ארוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם. וברמ"א שם הביא את שיטת העיטור שלכתחלה צריך לברר אבל אם כבר שחט הוי בדיעבד וסמכין על הרוב ואינו צריך לברר כלל, עי"ש.

ויש לעיין אם צריך לברר כשאין השוחט בפנינו במקום שאפשר לרדוף אחריו ולמצאו. ונחלקו בזה האחרונים, בפרי חדש (סק"ו) הביא את דברי הב"ח שאין צריך לרדוף אחריו, וחלק עליו וכתב דכל שאפשר למצוא את השוחט צריך לעשות כן ולבדוק אותו, אך בתבואות שור (סק"ג) כתב דכיון דהוי טרחא אין צריך לעשות כן וכשיטת הב"ח, וכך כתב בפרי מגדים (שפ"ד סק"ה).

אך התבואות שור והפרי מגדים לא קבעו מה מדת הטורח הנדרשת בבירור זה. והמהרש"ם בדעת תורה (פתיחה להל' שחיטה קו"א אות כ"ד) פלפל בזה האם שיעורו כמו שמצינו לגבי תפילה שצריך ללכת ד' מיל ולאחוריו מיל כדי להתפלל תפילה בציבור (או"ח סימן צ' סט"ו), ולפלפל בעוד מקורות שונים לקבוע בזה שיעור וגבול. אך בתבואות שור כתב דצריך לטרוח לפי מה שהוא אדם, וכנראה שאין לדמות את מדת הטורח בבירורי הספיקות למה שצריך לטרוח בקיום המצוות ולא בהא תליא.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

(והתבואות שור כתב בתוך דבריו דע"כ כל החיוב לטרוח ולברר את הספיקות במקום שיש רוב, חזקה או ספק ספיקא אינו אלא מדרבנן, דאת"ל דאורייתא אין לחלק בין אם יש טורח גדול או לא. ויש לדון ולפלפל בדבריו, ואכמ"ל).

ג

בבדיקת הסכין לאחר שחיטה

והנה מבואר ביו"ד (סימן י"ח סי"ב) שלכתחלה צריך לבדוק את סכין השחיטה לאחר כל בהמה ועוף ששוחט, אם הסכין בפנינו. אבל אם אין הסכין בפנינו הבשר מותר באכילה, דמוקמינן את הסכין על חזקתו.

ומקור הלכה זו בחולין (ט' ע"א) וברש"י שם. ונחלקו הראשונים אם בדיקה זו דינא היא או זהירות יתירה. רבים מן הראשונים נקטו שכן הלכתא וכך כתב הרמב"ם (הל' שחיטה פ"א הכ"ד), אך דעת בעל המאור דאין זה אלא זהירות יתירה.

ועוד איתא בשו"ע (שם סעיף י"א):

"השוחט בהמות רבות או עופות הרבה, צריך לבדוק בין כל אחד ואחד, שאם לא עשה כן ובדק באחרונה ונמצאת סכין פגומה, הרי הכל ספק נבילות ואפילו הראשונה".

ושני טעמים נאמרו בראשונים בטעם שצריך לבדוק לאחר שחיטת כל בהמה: א. משום בל תשחית, וכך נראה מלשון הרמב"ם והשו"ע דחיישינן שמא לאחר ששחט בהמות רבות ימצא שהסכין פגום וכל הבהמות יהיו נבילה. ב. חיישינן שמא יאכל מן הבשר לפני בדיקת הסכין ונמצא אוכל ספק נבילה, עי"ש בבית יוסף.

והרמ"א (סי"א) כתב דמי שהרוצה להכניס עצמו לספק זה רשאי, ולכאורה יש מקום לדבריו רק אם טעם הלכה זו משום הפסד, דכיון דטירחא ליה מילתא מותר להכניס עצמו לבית הספק, אבל אם חיישינן שמא יאכל מן הבשר לפני הבדיקה, אין לו רשות להקל לעצמו.

ואפשר עוד שנחלקו אם כל עיקר הלכה זו מעיקרא דדינא או חומרא בעלמא, ואכמ"ל.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

וגם בהלכה זו נחלקו גדולי האחרונים, האם צריך לבדוק את הסכין במקום שיש בזה טרחא מרובה.

בפרי תואר (שם ס"ק י"ט) כתב דאף במקום טורח גדול צריך לבדוק. ולשיטתו אזיל דבספרו ראשון לציון (כללי ספק ספיקא אות ב') כתב דבכל ספק ספיקא צריך לברר אף במקום טרחה, ודין ספק ספיקא כדין חזקה.

אך בפרי מגדים (מש"ז ס"ק ז') נסתפק בזה. וכתב דאפשר דכיון שכל עיקר בדיקת הסכין יש בו טירחא ניכרת, צריך לבדוק אף בטרחא גדולה, עי"ש.

ד

בספק ספיקא

והנה נחלקו גדולי הפוסקים אם סמכינן על ספק ספיקא להקל אף במקום שאפשר לברר.

הרמ"א כתב להדיא (יו"ד סימן ק"י ס"ט) דאף במקום שאפשר לברר ע"י בדיקת הראיה פטור מלעשות כן ומקילין בספק ספיקא.

אך עיקר ההלכה דכל שאפשר לברר בקל אין מקילין בספק ספיקא, וכך כתב הרמב"ן (ב"ב נ"ה ע"ב) לגבי ספק ספיקא באיסור בל יראה, וז"ל:

"ואף על גב דאמרינן בעלמא תרי ספיקי לקולא, כיון דאפשר ליה לאפוקי נפשיה מספיקי בלא טרחא אצרכוה לבטוליה".

וכך משמע מלשון הרא"ש (ע"ז פ"ב סי' ל"ה) לגבי כלי נכרים ספק בן יומו דהוי ספק ספיקא שמא אינו בן יומו ושמא נותן טעם לפגם "לא הטריחו חכמים להטעימו לקפילא".

וכך משמע מדברי הש"ך (סי' ק"י כללי ס"ס אות ל"ה), וכך כתב הפרי מגדים בכמ"ק (או"ח סי' ס"ז א"א סק"א, סדר השואל עם הנשאל סדר ג' אות כ', וס' צ"ח מש"ז סק"ג).

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

ה

במיעוט המצוי

והנה הלכה ידועה באיסור והיתר דאף דאזלינן בתר רוב, במיעוט המצוי חיישינן למיעוטא וצריך בדיקה.

הרמב"ן במלחמות (חולין ג' ע"ב מדה"ר) כתב דאין צריך לבדוק אחר ח"י טריפות מ"מ צריך לבדוק את הראיה כיון שטריפת הראיה הוי מיעוט המצוי והביא לזה מקור ממדרש תנחומא (פר' שמיני סימן ח'), עי"ש.

ושתי הלכות מצינו ביורה דעה המושתתות על הנחה זו:

א. בהלכות טריפות (סי' ל"ט ס"א) איתא דמשום כך צריך לבדוק את הראיה של בהמה כיון שמצוי סירכות בראיה, וכמבואר.

ב. ובהלכות תולעים (סי' פ"ד ס"ח) איתא דפרי וירק המצוי בהם תולעים צריכים בדיקה, עי"ש.

וגם בזה יש לעיין אם צריך לבדוק אף בטירחא יתירא.

בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן ס"ג) כתב הגרש"ז שמבואר בפוסקים שאין להקל במיעוט המצוי אפילו בטירחא יתרה. וסתם ולא פירש היכן זה מבואר. אך באמת מצינו בדברי כמה מחשובי האחרונים שבטירחא גדולה אינו צריך לבדוק במיעוט המצוי וסמכינן על רוב.

כך כתב הגרש"ק בטוב טעם ודעת (תליתאה סימן קנ"ח) וכך כתב בשו"ת צמח צדק (יו"ד סימן מ"ה), וכך כתב בהתעוררות תשובה (ח"ד סימן ל"ה) לגבי הצבא שתחת הצאר הרוסי ונתנו רשות ליהודים לנהל מטבח כשר, וכתב דכיון דהוי טירחא יתירא לבדוק יש להקל במיעוט המצוי, עי"ש.

בדיקת הציצית לפני עטיפת הטלית

ו

ספק טומאה ברשות הרבים

הנה כלל גדול בהלכה ספק טומאה ברשות הרבים טהור. ומ"מ אמרו (עבודה זרה ל"ז ע"ב):

"כי אתו לקמיה דרבי ינאי, אמר להו הא מיא בשיקעתא דבנהרא, זילו טבולו".

הרי לן דאף שהלכה למשה מסיני דספק טומאה ברשות הרבים טהור, אם יש מקוה בפנינו יש לו לטבול.

ז

ביסוד הלכה זו

והנה נראה ביסוד זה דלכאורה חידוש יש בו, דהלא מן התורה הוא דאזלינן בתר רוב וחזקה, מקילין בספק ספיקא ובספק טומאה ברשות הרבים, ומהיכי תיתי לחדש דצריך לברר במקום האפשר, ואם ניתנה הלכה דצריך לברר מהיכי תיתי לחלק בין אם אפשר בקל או ע"י טירחא.

ונראה דיש בזה נקודה עמוקה שלמדתי מלשון הרשב"א במשמרת הבית (מובא לעיל אות ב') דכאשר אפשר לברר "שלא נהיה כמעלימין עין מן האיסור". דהלא כל אלה ההלכות אינם מתירין בעצם את האיסור, כמו שחיטה, והפרשת תרו"מ שמתירין את האיסור, ואינם אלה דיני תליה, דבכל הני תלינן לקולא ואין צריך לחשוש שמא נכשל בעבירה, ובזה נתחדשה הלכה דכאשר אפשר לברר בקל אין מקום לתליה כלל, דכי איך נתעלם מן העבירה כאשר נצטוונו ע"י חכמים (אבות פ"ד מ"ב) והוי בורח מן העבירה, וכי לזה יקרא בורח מן העבירה, כאשר יש ספק עבירה ואינו טורח כלל לבדוק ולהמנע מלהיכשל בה.

אך אין זה אלא כאשר יש בידו בנקל לברר, דכל כהאי גוונא אין להתעלם מן האיסור, אבל אם מדובר בטרחא גדולה, הלא דין תורה הוא דכל הני תלינן לקולא ואין כאן עבירה כלל.

ודו"ק בעומק הדברם ופשטותן.

”חותם של טיט”

”חותם של טיט”

”תניא היה רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב ופשעו שניהם ולא הביאו איזה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא” (מנחות מ”ג ע”ב).

וכתבו התוס’ שם ”מה שמדמה חותם של טיט לציצית שכן עושין לעבדים והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב”ה כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף נ”ז ע”ב) כבלא דעבדא תנן”.

הנה זה עידן ועידנים שהייתי תמה והולך, הלא שקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות שבתורה (דברים כ”ה ע”א), ומשום כך מקדימים אנו להתעטף בציצית לפני הנחת התפילין, דגדולה מצות ציצית אף ממצות התפילין (כך ביאר הבית יוסף בריש סימן כ”ה), וא”כ למה אין מצוה זו מצוה חיובית ולא הוטלה חובה על צוארנו כמו מצות התפילין, ורק מי שמתעטף בבגד ד’ כנפות הוא המחוייב בציצית, ואם יחפוץ האדם לא ללבוש בגד ד’ כנפות אף ציצית לא ילבש.

ונראה בזה בהקדם דברי הגמ’ דהציצית חותם של טיט הן, חותם של טיט וסמל של עבדות, כל עוד לבוש האדם בטלית שיש ציצית בכנפיו זכר הוא לו שעבד הוא לאדונו אדון העולמים ולא בן חורין.

וכל עצם טבעה של עבדות זו, כל עצם חשיבותה ושגב ענינה, רק בקבלת עול העבדות בשמחה ובאהבה, וכבר הארכנו במקום אחר (עיין לעיל פרשת יתרו במאמר ”הקדימו נעשה לנשמע”) לבאר בדרך זו את אמרם (שבת פ”ז) מלמד שכפה עליהם הר כגיגית.

דהנה בעת טבילת עבד לעבדותו ”בהדי דדלי רישא ממיא אנחו ליה זולטא דטינא ארישא” (יבמות מ”ו ע”א) מיד כשמוציא העבד ראשו מן

”חותם של טיט”

המים מניחין כלי על ראשו, ובהנחת כלי זה נעשית טבילתו טבילת עבדות דמעשה זה מציין ומסמל את מהות העבדות, כלי של טיט על ראשו ורחיים על צוארו. וכן בשעה שקיבלו ישראל את התורה כפה הר כגיגית על ראשם ללמדך דלא שררה אני נותן לכם אלא עבדות, ואף על פי כן הקדימו ישראל נעשה לנשמע בשמחה ובטוב לבב דאין חפצם אלא בעבדות, כדרך שתמהו התוס' (גיטין י"א ע"ב) בשם הירושלמי על הא דאמרו התם זכות היא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחרות, "הגע בעצמך היה עבדו של קצין זכות הוא לו?", כך הרגישו ישראל בנפשם כמה גדולה ונשגבה מעלת עבדות זו, להיות עבדו של קצין, עבד למלך מלכי המלכים.

והנה בקידושין (כ' ע"א) אמרו דעבד נרצע כאשר לא יחפוץ לצאת לחפשי לאחר שש שנות עבדותו ירצע, ובענין רציעת אזנו אמרו חז"ל "אוזן זו ששמעה בהר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך וקנה אדון לעצמו ירצע", והנה לכאורה מטעם זה היה לנו לרוצעו מיד בשעה שמכר עצמו לעבדות ומה טעם נמתין עד כלות ששת השנים?

אלא, דהמוכר עצמו מדוחק הממון עשה כן כדכתיב "וכי ימוך אחיך" ועבדות כזו אין בה סתירה לעבדות מלכו של עולם.

אבל אחר שחלפו להם ששת השנים, ואין העבד זוכה מכאן ואילך לתמורה על עבדותו, ואף על פי כן אומר הוא אהבתי את אדוני ורוצה אני בעבדות מאהבה בדין הוא שירצע דהלא עבדות מתוך שמחה של הקב"ה הוא ועליה נאמר "כי לי בני ישראל עבדים, ולא עבדים לעבדים". וכאשר המליכו ישראל את הקב"ה מתוך אהבה ושמחה והקדימו נעשה לנשמע זכו אף הם מדה כנגד מדה לכתרי מלכות, ומלאכי השרת הלבישו לכל אחד מהם שני כתרים.

וזו גדלותו ותפארתו של אדם מישראל בהיותו עבד נאמן לאלקיו כדרך שזכה משה ונקרא עבד ה', דכתיב "לא כן עבדי משה" (במדבר י"ב ז') "וימת שם משה עבד ה'" (דברים ל"ד ה') ולא עוד אלא ששמח בהיותו

”חותם של טיט”

עבד ה' "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו", גדלותו של משה בהיותו שש ושמח בעבודתו ואף הוא זכה לכתר מלכות, "כליל תפארת בראשו נתת לו", וכשיזכה האדם למדריגה עילאה זו אין שמחה למעלה הימנה.

והנה מבואר באבות דר' נתן פ"א, (וכעי"ז ברמב"ם בפיה"מ למסכת אבות פ"א מ"ג ועיין עוד ברמב"ם פ"י מהלכות תשובה) דצדוק ובייתוס היו מתלמידיו של אנטיגונוס איש סוכו, וכאשר אמר 'הו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס' אמרו "אפשר פועל עושה מלאכתו מבקר עד ערב ולא יקבל שכר", צדוק ובייתוס לא ידעו את סוד העבודות של בני ישראל, הם לא השכילו להבין את הסוד הגדול של "נעשה ונשמע" חשבו הם שפועלים אנחנו ובצדק שאלו "אפשר פועל עושה במלאכתו מבוקר ועד ערב ולא יטול שכרו", אך באמת אין אנו "פועלים" אלא "עבדי אהבה" עבדים מתוך רצון ושמחה המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס.

וכשם שצדוק ובייתוס לא הבינו ענין זה כך גם ממשיכי דרכם אף אחרי מאות שנים לא הבינו, דהלא כך שנינו בשבת (פ"ח ע"א) "ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבא אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיה דמא א"ל עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו א"ל אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תומת ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם".

מאות בשנים לא פקחו את עיניו של הצדוקי, אנן בדידן ואינהו בדידהו, רבא עושה מאהבה במסורת אבותיו של "נעשה ונשמע" והצדוקי בשלו "עדיין בפזיזותייכו קיימיתו".

רבא האמורא הגדול רבא דעמיה הולך בדרכי אבותיו שהקדימו נעשה לנשמע, אך גם צדוקי זה הולך בדרכם הקלוקלה של צדוק ובייתוס ואינו

”חותם של טיט”

מבין את סוד העבדות ואהבתה.

וזכורני ששמעתי מכ”ק האדמו”ר מגור הלב שמחה זצ”ל שסיפר מה ששמע מאביו האמרי אמת מעשה שהיה בבית מדרשו של זקינו השפת אמת, דבאחד מימי חג הסוכות אמר לחסידיו דבשעת אמירת ההלל כשאומרים ”אנא ה” אפשר לפעול גדולות ונצורות, סתם ולא פירש. ונחלקו להן זקני החסידים, הללו צועקין מריעין ומכוונין בלבת אש בעת אמרם ”אנא ה’ הושיעה נא”, והללו בעת אמרם ”אנא ה’ הצליחה נא”, אבל אני, אמר האמרי אמת לא נשתתפתי עמהם, לפי שהבנתי דלא לאלו ואף לא לאלו כיוון הרבי, אלא... ל”אנה ה’ כי אני עבדך”!

ורגיל אני לומר בטעמו של דבר, לפי שאין לך זמן שמחה כחג הסוכות שהיתה בו שמחה יתירה כדרך שכתב הרמב”ם: (הל’ לולב פ”ח הי”ב) ”אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה’ אלקיכם שבעת ימים”. ושוב מצינו בדברי הרמב”ם דאף אמירת ההלל שמחה יתירה היא, ולכך אין קורין את ההלל בר”ה ויוהכ”פ (הל’ חנוכה פ”ג ה”ו), וא”כ בימים שהשמחה יתירה בהן ובעת שמתווספת שמחה לשמחה בעת אמירת ההלל ובשעה נשגבה זו עומד לו אדם מישראל ובכיסופין וערגה קורא הוא ממעמקי לבו ”אנא ה’ כי אני עבדך” וכי חידוש הוא שאפשר לפעול גדולות ונצורות!

וכיון דהציצית ”חותם של טיט”, חותם של עבדות הן, חפץ האדון מלך מלכי המלכים שמצוה זו נקיים בנדבת לב מתוך אהבה ורצון ושמחת העבדות ולא מכפיה ואונס, ומשו”כ אין מצוה זו נוהגת אלא במי שמקבלה על עצמו באהבה ומתעטף בטלית שחותם של עבדות טבוע בו.

”חותם של טיט”

שקולה מצות ציציית

”שקולה מצות ציציית כנגד כל המצוות שבתורה” (נדרים כ”ה ע”א).

מעודי תמהתי במצוה נשגבה זו שעליה אמרו חז”ל שהיא שקולה כנגד כל מצוות התורה, א”כ למה היא תלויה ברצוננו הטוב, ואם ירצה אדם שלא ללבוש ד’ כנפות פטור הוא ממצוה זו, ולא כמצות תפילין שהוטלה חובה גמורה על צוארנו ונכפתה עלינו הר כגיגית.

והנראה בזה, לפי התבוננות במהות מצוה זו וענינה, דהנה אמרו חכמינו ז”ל ”תניא היה רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב ופשעו שניהם ולא הביאו איזה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא” (מנחות מ”ג ע”ב) ובתוס’ שם כתבו ”מה שמדמה חותם של טיט לציציית שכן עושים לעבדים והציציית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב”ה כדאיתא בפרק במה אשה (שבת דף נ”ז ע”ב) כבלא דעבדא תנן”.

הרי לן דמצות ציציית יסודה וענינה חותם של עבדות, ויש להבין עבדות זו מהי ומה ענינה.

הרי ברור דתמצית העבדות היא קבלת עול, וכשם שעבד מקבל עול אדונו, כך איש ישראל מקבל במצות ציציית עול אלוקיו מלך מלכי המלכים הקב”ה, וכאשר בא האדם לקבל עול מלכותו למדונו חז”ל (ברכות י”ג ע”א) ”למה קדמה פרשת שמע לפרשת והיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח”כ מקבל עליו עול מצוות”.

וגם במצות ציציית נראה דתרתיה אית בה, קבל עול מלכות שמים בתכלת, המזכירה לנו כסא הכבוד כמ”ש (חולין פ”ט ע”א) ”תכלת דומה לים, ים דומה לרקיע, רקיע דומה לכסא הכבוד”, וכסא הכבוד הוא

"חותם של טיט"

מרכבת קדשו שעליו יושב השופט כל הארץ, וענין תכלת רומז לקבלת עומ"ש.

ומאידך מבואר דציצית רומזת לתרי"ג מצוות וביאר החינוך דציצית בצרוף ח' חוטין וה' קשרים בגימ' תרי"ג, הרי לן אף קבלת עול מצוות.

וכך נחשבים הציצית כחותם של טיט וכבלא דעבדא ועל ידם מקבל האדם על עצמו עול מלכות שמים ועול מצוות, וממליך על עצמו את מלכו של עולם.

וכבר ביארנו דעיקר עבודת העבדות ומעלתה היתירה היא בעבדות מתוך שמחה ורצון (עיין לעיל מאמר "חותם של טיט" וע"ע הגדה של פסח מנחת אשר בכמ"ק), ומזה הטעם לא ניתנה מצות ציצית כחובה גמורה, אלא נתלתה ברצון האדם, כדי שנקבל עול העבדות ברצון בשמחה ובאהבה.

"ר' שמעון בר יוחאי אומר כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני שכינה"

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

